

شناسایی موثرترین کار ویژه پدافند غیرعامل در مقابله با تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

مهدی بیگدلو^۱، عبدالرضا باقری^۲

چکیده

امنیت ملی مهم‌ترین عنصر پایداری یا تداوم حاکمیت و معرف پیشرفت چشم‌گیر در رابطه میان جامعه و سرزمین است. تهدید امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با مفهوم تضعیف ارزش‌های حیاتی کشور جزء برنامه‌های همیشگی غرب با ابزارهای گوناگون تهدید بوده تا با کاهش انسجام ملی در بین مردم زمینه تضعیف یا سرنگونی دولت اسلامی را به‌عنوان مرجع امنیت ملی فراهم آورد. در مقابله با این تهدیدات، بدیهی است بهره‌گیری از کار ویژه‌های پدافند غیرعامل یکی از راهکارهای کم‌هزینه و پرفایده خواهد بود ولی سؤال اساسی این است که با توجه به اصل هزینه-فایده، محدودیت منابع مادی-معنوی و تبعات گسترده ناشی از راهکارهای گزینش‌شده، کدام کار ویژه‌ها اثربخشی بیشتری دارد و بالطبع باید سیاست‌گذاران در اولویت اقدام قرار دهند؟ این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها توصیفی (همبستگی) است. در این پژوهش به بررسی میزان تأثیر کار ویژه‌های پنج‌گانه پدافند غیرعامل در مقابله با تهدیدات امنیت ملی ج.ا.ایران پرداخته و با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و به‌صورت تصادفی از نظرات ۹۸ نفر از کارشناسان امنیتی کشور بهره گرفته است. نتایج تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده با استفاده از رویکرد معادلات ساختاری و نرم‌افزار اسمارت PLS ضمن اینکه تأثیر همه کار ویژه‌های پدافند غیرعامل (افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، ارتقای پایداری ملی، تداوم فعالیت‌های ضروری و تسهیل مدیریت بحران) بر تهدیدات امنیت ملی را تأیید می‌کند، نشان می‌دهد «کاهش آسیب‌پذیری» بیشترین و «تسهیل مدیریت بحران» کمترین تأثیر را در مقابله با تهدیدات امنیت ملی ج.ا.ایران دارند؛ از این رو تمرکز منابع مادی-معنوی سیاست‌گذاران باید بر اساس میزان اثرگذاری هر یک از کار ویژه‌ها صورت پذیرد.

واژگان کلیدی: دفاع، پدافند غیرعامل، تهدید، امنیت ملی

۱- استادیار جامعه‌شناسی سیاسی دانشکده فارابی، نویسنده مسئول (Bigdeloo@alumni.ut.ac.ir)

۲- استادیار سیاست‌گذاری عمومی دانشکده فارابی (Ab^{۵۳}.bagheri@yahoo.com)

مقدمه

راهبرد استکبار جهانی به رهبری آمریکا و نیز رژیم اشغالگر قدس اتخاذ سیاست‌های جنگ طلبانه، ایجاد تنش در منطقه غرب آسیا، دامن زدن به اختلافات عقیدتی میان شیعه و سنی در کشورهای مسلمان منطقه و تحمیل فشارهای اقتصادی و سیاسی علیه جمهوری اسلامی ایران به منظور مهار و مقابله با نفوذ و گسترش الگوی انقلاب اسلامی ایران در منطقه است. در حال حاضر تهدیدها از نظر کیفی و کمی دچار تغییر شدند؛ چون مفهوم قدرت نیز در حال تغییر است. رشد فناوری در حوزه‌های ماهواره، فناوری اطلاعات با سامانه‌های عملیاتی - روانی، عملیات رسانی‌های و فناوری رایان‌های باعث شده که تهدیدها و نظریات سلطه‌جویانه عرصه‌های متفاوتی را در بر گیرد و از حوزه‌های صرفاً نظامی به سایر حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، فناوری و... گسترش یابد. با توجه به ارتقای سطح بازدارندگی نظامی جمهوری اسلامی ایران دشمنان کمتر به تهدیدهای نظامی فکر می‌کنند. دشمنان در زمینه تهدیدهای مردم‌محور با رویکردهای جنگ نرم یا جنگ ایده‌ها و باورها، در واقع به فکر چرخش ذهن مردم به سمت اهداف خودشان هستند. در حوزه تهدیدهای فناورانه نیز بیشتر به دنبال تهدیدهای رایان‌های، زیستی، شیمیایی و الکترومغناطیس می‌باشند. در هر حال نکته کلیدی آن است که امروزه تجهیزات پیشرفته بهترین تجهیزات نیستند، بلکه میزان واپایش، نشت اطلاعات و قدرت واپایش از راه دور مهم است. اگر بخواهیم دفاع هوشمند مقتدران‌های در مقابل دشمنان داشته باشیم، باید به تهدیدهای جدید توجه کنیم؛ تهدیداتی که برآیند آن‌ها هدف قرار دادن امنیت ملی کشور است.

امنیت ملی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و مبهم‌ترین مفاهیم قرن اخیر همواره مورد توجه دولتمردان قرار داشته و عامل مهمی برای انسجام داخلی در مقابل دشمنان خارجی و از طرفی چارچوبی برای تعریف منافع ملی در منطقه خاورمیانه بوده است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) با تأکید بر اینکه بدون ادامه تفکر مبارزه با تهاجم استکبار نمی‌توانیم به اهداف والای نظام اسلامی برسیم، می‌فرماید: «علت تأکید بر ادامه مبارزه، جنگ‌طلبی نظام اسلامی نیست بلکه عقل و خرد حکم می‌کند که انسان برای عبور از منطقه‌ای مملو از دزدان دریایی، خود را مجهز کند و توانایی و انگیزه دفاع از خود را داشته باشد» (بیانات در دیدار رئیس و نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۳/۰۳/۰۴).

اما برای پرداختن به امنیت ملی در حوزه نظری رویکردهای مختلفی مطرح شده که رویکرد سازه‌انگاری در این تحقیق مبنای بررسی امنیت ملی قرار گرفته است؛ این رویکرد تلاشی عمیق

در حوزه فرا نظری (هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی) محسوب می‌شود. پیشروان این نظریه به لحاظ مباحث فرا نظری در میانه طیف طبیعت‌گرایان/ اثبات‌گرایان از یکسو و پساساختارگرایان از سوی دیگر و در مباحث محتوایی در میانه دو جریان واقع‌گرایی و لیبرالیسم قرار دارند (مشیرزاده، ۱۳۸۵).

نظریه سازه‌انگاری امنیت را در چارچوب مضیق محور نظامی مردود می‌دانند و اظهار می‌دارند که امنیت نبود تهدید خارجی نیست؛ بلکه امنیت در داخل اجتماع با ابعاد گسترده آن است که شامل ابعاد وسیعی از جمله در حوزه‌های غیرنظامی شده است (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۳). در حقیقت سازه‌انگاران سرچشمه امنیت و ناامنی را در نحوه تفکر بازیگران نسبت به پدیده‌ها و موضوعات، خصوصاً منافع و تهدیدات، می‌دانند و معتقدند امنیت بیش از آنکه بر عوامل مادی قدرت متکی باشد، بر میزان فهم و درک مشترک بازیگران از یکدیگر قرار دارد. در کل برای سازه‌انگاران واقعیت نظام نه امری از پیش ساخته که امری تکوین یافته در تعامل متقابل بازیگران است و ویژگی‌های این عرصه اجتماعی در این تعاملات ظاهر می‌شود (باهوش فاردقی، تابستان ۱۳۹۶).

با توجه به این رویکرد به امنیت ملی از نظر محققین یکی از بهترین و ارزان‌ترین روش‌های مبارزه و مقابله با تهدیدها با هر ماهیت و روشی، پدافند غیرعامل و به‌کارگیری اصول و ملاحظات آن برای افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدها و اقدامات نظامی دشمن است.

پدافند غیرعامل با کمترین هزینه در پی افزایش هزینه تهاجم دشمن است. این سبک دفاع در مقابله با تهدیدات نظامی در سال‌های اخیر در علوم طراحی و مهندسی صحنه رزم بسیار مؤثر واقع گردیده به طوری که کشورهای مختلف همچون روسیه، کره و... در طراحی‌های مناطق حساس خود بهره‌برداری‌های زیادی از آن نموده و در طراحی شهری نیز با نگاهی آینده‌محور به آن توجه داشته‌اند. کارایی این روش در گذشته تاریخی جنگ‌ها چه در ایران و چه در جنگ‌های کشورهای خارجی نیز به آزمون گذاشته شده است اما تهدیدات جمهوری اسلامی ایران در سال‌های اخیر از تهدیدات صرفاً نظامی بالفعل که طراحی‌های صحنه رزم را اجتناب‌ناپذیر می‌نمود به تهدیدات بالقوه در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با گستردگی بسیار وسیع تغییر یافته است و این سؤال را به ذهن متبادر می‌کند که آیا پدافند غیرعامل می‌تواند تاثیری بر مقابله با تهدیدات امنیتی ج.ا.ایران داشته باشد؟ در پاسخ به

این سؤال و برای دستیابی به اهداف پژوهش این فرضیه به آزمون گذاشته شد که کار ویژه‌های پدافند غیرعامل که مطابق با مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام شامل افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران است می‌تواند بر مقابله با تهدیدات امنیت ملی مؤثر باشد. ضمن اینکه با غالب بودن فضای فرهنگی مدیریت و کنترل بر پدیده‌ها در کشور به نظر می‌رسد «تسهیل مدیریت بحران» مؤثرترین کار ویژه پدافند غیرعامل در مقابله با تهدیدات امنیت ملی باشد.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های مختلفی به بررسی رابطه دو متغیر امنیت ملی و پدافند غیرعامل پرداخته‌اند؛ از نظر آقابابایی و حبیبی دهکردی (۱۳۹۷) به کارگیری اصول و ضوابط پدافند غیرعامل به‌عنوان یک سیاست دفاعی مستمر و هدفمند در تمامی بخش‌های کشور ضمن رفع تهدیدات داخلی و خارجی با هدف آماده‌سازی و تقویت بنیه دفاعی کشور تأمین‌کننده امنیت ملی ایران و نتایج کلی آن در راستای ایجاد شهر ایمن، شهر قدرت و شهر بازدارنده است، مهری (۱۳۸۹) با بررسی نقش عوامل و مؤلفه‌های پدافند غیرعامل در امنیت کشور به این نتیجه دست یافته که متغیرهای مقاوم‌سازی و استحکامات، مکان‌یابی، استتار، فریب، ایجاد سیستم‌های هشداردهنده و تحرک و جابجایی بر امنیت کشور تأثیر دارند و تأثیر متغیرهای پوشش، تفرقه و پراکندگی بر امنیت کشور معنی‌دار نیست و ذوالفقاری (۱۳۹۰) با رویکردی فرهنگی به بررسی توسعه فرهنگ پدافند غیرعامل در امنیت کشور پرداخته و به این نتیجه دست یافته که فرهنگ اجرای اقدامات پدافند غیرعامل و رعایت اصول و اقدامات اساسی آن در سطح کشور جمهوری اسلامی ایران هنوز در مراحل مقدماتی و در ابتدای راه است.

برخی پژوهشگران مانند پورنقدی و اصلانی (۱۳۹۵) بررسی رابطه دو متغیر را در زمان‌های خاص همچون جنگ و بحران مدنظر قرار داده و به این نتیجه دست یافته‌اند که متغیرعامل «فضا و محیط» با مقدار ۰/۵۹ نسبت به عامل «انسانی» با مقدار ۰/۱۱ و عامل «زیرساخت» با مقدار ۰/۲۸ در شاخص‌های امنیت‌ساز پدافند غیرعامل در امنیت ملی از ارزش بیشتری برخوردار است.

خورشیدی و همکاران (۱۳۹۲) بر بعد اجتماعی امنیت در شهر تهران تمرکز نموده و با تأکید بر مأموریت ناجا در تأثیر اقدامات پدافند غیرعامل بر امنیت اجتماعی به این نتیجه

رسیده‌اند که تحلیل عاملی از وجود چهار عامل اصلی آموزش همگانی، مشارکت عمومی، تعامل با رسانه و فعالیت‌های علمی- اجتماعی حمایت می‌کند. فلاح‌تبار و حسینی امینی (۱۳۹۶) کارکرد مهندسی پدافند غیرعامل در ایجاد امنیت در گستره شهرها و روستاهای کشور را بررسی نموده و دریافته‌اند که پدافند غیرعامل با رعایت اصول و تکنیک‌های مربوطه و ارائه آگاهی‌های لازم به آحاد جامعه در اصل رمز ایجاد امنیت در میهن اسلامی است و حسینی و قدیری (۱۳۹۵) نیز با تأکید بر امنیت شهر تهران به این نتیجه رسیده‌اند که تنها رهیافت پیشرو تقسیم شهر به واحدهای محلی خرد و ایجاد انگیزه و هدف مشترک ارتقاء امنیت در ساکنین محلات به‌عنوان منفعت مشترک همه آن‌ها و در ادامه، ارتقاء سطح امنیت در این واحدها با مشارکت ساکنین و درنهایت ارتقاء امنیت کل شهر به‌واسطه تحقق سطح بالایی از امنیت در واحدهای خرد آن است.

برخی از پژوهشگران به‌جای رابطه پدافند غیرعامل و امنیت ملی به رابطه پدافند غیرعامل و مفهوم مقابل آن یعنی اشکال مختلف تهدید پرداخته‌اند؛ سامانی‌پور و همکاران (۱۴۰۲) در «تدوین مؤلفه‌های کلیدی پدافند غیرعامل متناسب با تهدیدهای دوفضایی کلان‌شهر تهران» به این نتیجه دست یافته‌اند که تعداد عوامل کلیدی در فضای حقیقی بیشتر و تعداد عوامل تأثیرگذار کمتر است و این بیانگر انعطاف‌پذیرتر بودن و قابل کنترل‌تر بودن فضای فیزیکی و حقیقی نسبت به فضای مجازی و دوم است؛ احمدی‌مقدم و همکارانش (۱۴۰۲) نیز در مقاله «ارائه الگوی راهبردی پدافند غیرعامل مردم‌محور در مقابله با جنگ نرم دشمن» به پنج بعد مدیریت فضای مجازی، تأمین امنیت، حفظ سرمایه اجتماعی، استقرار عدالت و پاسخگویی به نیازها برای الگوی پدافند غیرعامل مردم دست یافته‌اند.

دسته دیگری از تحقیقات متغیر پدافند غیرعامل را به‌عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته و تأثیر آن را بر امنیت یا پدیده‌های مرتبط با آن بررسی کرده‌اند؛ کریم‌زاده و همکارانش (۱۳۹۵) با بررسی رابطه بین پدافند غیرعامل و مدیریت بحران در استانداری ایلام به این نتیجه رسیده‌اند که میزان پدافند غیرعامل و مدیریت بحران در استانداری این استان بالاتر از حد میانگین است و بین پدافند غیرعامل و آمادگی قبل از بحران با ضریب همبستگی $0/428$ ، آمادگی حین بحران با ضریب همبستگی $0/291$ و آمادگی پس از بحران با ضریب همبستگی $0/120$ رابطه مثبت وجود دارد. همچنین در بین مؤلفه‌های پدافند غیرعامل به ترتیب بهداشت و درمان، فناوری اطلاعات و سایبری، پشتیبانی و آموزش بیشترین قدرت پیش‌بینی مدیریت بحران را دارند و عبدالله‌زاده‌فرد (۱۳۹۹) در «جستاری بر نقش و جایگاه امنیت شهری در

پدافند غیرعامل (مورد: شهر شیراز)» به این نتیجه رسیده است که ایمنی و امنیت با ۱۸/۵ درصد، ابعاد کالبدی و زیست‌محیطی با ۴ درصد، ابعاد فرهنگی و اجتماعی با ۲ درصد و بعد اقتصادی با ۰/۹ درصد معیارهای تأثیرگذار بر ارتقاء پدافند غیرعامل در شهر شیراز می‌باشند. همچنین سطح معنی‌داری ۰/۰۰ بین شاخص‌های پدافند غیرعامل و امنیت شهری نشان‌دهنده وجود رابطه معنی‌دار بین شاخص‌های امنیت و پدافند غیرعامل است.

همان‌طور که در تحقیقات انجام شده قابل مشاهده است هرچند رابطه قابلیت‌های مهندسی و کارکردهای پدافند غیرعامل با امنیت ملی، ابعاد امنیت ملی و مفاهیم تهدید و... در تحقیقات مختلف مورد بررسی قرار گرفته اما هیچ‌یک از این تحقیقات کار ویژه‌های پدافند غیرعامل را با رویکرد سازه‌نگارانه به امنیت ملی مورد بررسی قرار نداده‌اند از این‌رو پژوهش حاضر را می‌توان از این جنبه نوآورانه محسوب نمود.

ادبیات پژوهش

پدافند غیرعامل

پدافند^۱ به‌طور کلی دفع، خنثی کردن و کاهش تأثیر اقدامات آفندی یا تهاجمی دشمن و ممانعت از دستیابی دشمن به اهدافش است که از دو بخش پدافندعامل و غیرعامل تشکیل می‌شود. در کتاب «فرهنگ واژه‌های نظامی» دفاع غیرعامل «استفاده از پوشش، اختفا، استتار، پراکندگی، فریب و کنترل حرکات در روشنایی» تعریف شده است (رستمی، ۱۳۷۸).

دفاع عامل و غیرعامل مکمل یکدیگر هستند؛ هرچند دفاع غیرعامل به‌صورت مجزا قابل طرح‌ریزی و اجرا است ولی به‌کارگیری دفاع عامل در کنار دفاع غیرعامل ضروری و اجتناب‌ناپذیر است (طباطبایی، ۱۳۸۱). پدافند یا دفاع از کشور حفظ جان مردم و تضمین امنیت افراد و صیانت از تمامیت ارضی و حاکمیت ملی در همه مواقع در برابر هرگونه شرایط و موقعیت و در مقابل هرگونه تجاوز است (نباتی، ۱۳۸۶).

پدافند عامل رویارویی و مقابله مستقیم با دشمن با به‌کارگیری جنگ‌افزار مناسب و موجود به‌منظور دفع و خنثی کردن اقدامات آفندی دشمن است (رمضانی، ۱۳۸۷) و پدافند غیرعامل

به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شود که نیازمند به‌کارگیری جنگ‌افزار خاصی نبوده و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارت مالی و تجهیزاتی به تأسیسات حیاتی نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده یا میزان این خسارت‌ها و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد (موحدی نیا، ۱۳۸۵) و در کتاب «فرهنگ دفاعی» نیز فقط به این تعریف اقدامات احتیاطی افزوده می‌شود (نوروزی، ۱۳۸۵: ۲۰۵). پدافند غیرعامل اقداماتی است که با انجام آن‌ها و بدون استفاده از سلاح و درگیری با دشمن می‌توان پایداری را افزایش و ضایعات و خسارات را تا حد زیادی کاهش و در مواردی حتی به صفر رسانید (نیازی‌تبار، ۱۳۸۷).

کارکردهای پدافند غیرعامل

مجمع تشخیص مصلحت نظام در راستای تدوین سیاست‌های کلی کشور، پدافند غیرعامل را این‌گونه تعریف کرده است: «پدافند غیرعامل اقدامات غیرمسلح‌ان‌های که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌شود» (برزگر و لعل‌علیزاده، ۱۳۹۰).

۱. افزایش بازدارندگی

نوع خاصی از رابطه سیاسی بین واحدهای درگیر در کنش متقابل با یکدیگر است که در آن یکی از واحدها سعی بر نفوذ بر دیگری دارد تا از این طریق مانع شکل‌گیری رفتارهای نامطلوب آن شود.

۲. ارتقاء پایداری

ایجاد تعادل و پایداری بین عناصر تهاجمی، تهدیدکننده و دفاعی و همچنین تأمین قابلیت تداوم خدمت در شرایط تهدید است که می‌توان از آسیب‌ناپذیری (حداقل آسیب‌پذیری کشور)، قابلیت اداره، پاسخگویی به نیازهای مردم، اداره دستگاه‌های حیاتی و حساس و آسیب‌ناپذیری سیستم دفاعی نام برد (جلالی، ۱۳۹۰).

۳. تسهیل مدیریت بحران

چگونگی مدیریت بر حوادث کشور ناشی از تهدید و ایجاد قابلیت اداره و پاسخگویی به نیازهای اساسی در این شرایط است. به نظر می‌رسد تولید و ایجاد زیرساخت‌های دفاعی بدون پیش‌بینی اقدامات مدیریت نمی‌تواند موجب کاهش آسیب‌پذیری و تداوم خدمت در برابر تهدید شود.

۴. کاهش آسیب‌پذیری

مفهوم کاهش یک مفهوم کیفی و نسبی است و نمی‌توان آن را به صورت مطلق فرض کرد و شامل کم شدن درجه ریسک و خطر، کاهش امکان وقوع تهدید، کاهش خسارات بر اماکن و تأسیسات، کاهش تلفات نیروی انسانی و کاهش خسارت بر تجهیزات است.

۵. تداوم فعالیت‌های ضروری

اهمیت نیازهای مردم در شرایط تهدید به شدت افزایش یافته و ضرورت دارد سطوح آن‌ها تعریف شده و نیازهای حیاتی و بقاء مردم تفکیک و در چرخه پدافند غیرعامل تولید و استمرار آن تضمین شود (جلالی، ۱۳۹۰).

نظریه واردن^۱

جان واردن در سال ۱۹۸۸ م کتاب نبرد هوایی را تدوین کرد. وی به عنوان مشاور نظامی امنیت ملی آمریکا نظریه خود را که به نظریه پنج حلقه واردن مشهور است به پنتاگون و فرمانده نظامی آن وقت، ژنرال نرمن شوارتسکف^۲ و کولین پاول^۳، ارائه و مورد قبول واقع شد (ملکی و همکاران، ۱۳۹۵). این نظریه همان گونه که از اسم آن بر می آید دارای پنج حلقه است. این حلقه‌ها که ساختارهای اصلی قدرت یک کشور را تشکیل می‌دهند به ترتیب عبارت‌اند از:

الف) حلقه رهبری^۴: این حلقه هدایت، رهبری و هویت بخشی به کل نظام را بر عهده دارد. بدون این عنصر نمی‌توان نظام را یک موجودیت راهبردی شمرد. نظام اطلاعاتی نیز در این حلقه جای می‌گیرد. شایان ذکر است که این عنصر، غیرقابل جایگزینی است و در صورت از دست رفتن آن، کل نظام دچار فروپاشی یا تغییر هویت می‌گردد.

ب) حلقه ملزومات حیاتی^۵: این حلقه جریان ورودی‌های لازم برای فعالیت رهبر و کل نظام است. این حلقه تا حدی قابل جایگزینی است اما نه زیاد.

۱ . Warden Theory

۲ . Norman Schwarzkopf

۳ . Colin Luther Powell

۴ . Leadership

۵ . Organic Essentials

پ) حلقه زیرساخت‌ها^۱: آنچه برای ایجاد جریان ملزومات اساسی و غیراساسی موردنیاز است. اجزای این حلقه تا حدی قابل جایگزینی و حتی تا حدی قابل صرف نظر کردن است.

ت) حلقه جامعه^۲: اجزای تشکیل دهنده نظام که مقدار بیشتری از حلقه قبلی قابل از دست رفتن است.

ث) حلقه سازوکار دفاعی^۳: مختص موجودیت‌های ذی حیات است که نظام را در حلقه سازوکار دفاعی مقابل تهاجمات بیرونی حفاظت می‌کند. البته هریک از این حلقه‌ها خود دارای خرده نظام‌هایی مشابه نظام کلان هستند و خود دارای خرده حلقه‌های رهبری، ملزومات حیاتی و غیره می‌شوند (نیکوگفتار صفا و ردادی، ۱۳۹۴: ۸۵).

برای نابودسازی یک نظام چندین راه وجود دارد؛ می‌توان تک تک حلقه‌ها را از بین برد و در نتیجه نظام را از بین برد. راه دیگر آن است که با از بین بردن حلقه رهبری، ماهیت آن نظام را از بین برد و آن نظام را از کار انداخت. در هر صورت هنگام تحلیل باید دقت نمود که کل نظام دشمن مخاطب ماست و نه سازوکار دفاعی آن. به عبارت دیگر، نباید تصور نمود که تنها راه مقابله با یک نظام، تهاجم به سازوکار دفاعی آن نظام است. ممکن است که حتی با در پیش گرفتن برخی تمهیدات بتوان کاری کرد که سازوکار دفاعی اصلاً به کار نیفتد.

در مدل پنج حلقه‌ای نظریه واردن، حالت ایده‌آل آن است که با تأثیرگذاری بر اجزای نظام، شرایط طوری رقم بخورد که سازوکار دفاعی نظام به کار نیفتد (Warden, ۱۹۹۵: ۵۰).

در نظریه مذکور مراکز ثقل یک کشور همانند اعضای یک بدن قلمداد شده و در صورت انهدام هر یک از حلقه‌های یادشده پیکره و کالبد کشور مورد تهاجم فلج شده و قادر به ادامه حیات نخواهد بود. در این نظریه، هدف نهایی این است که کشور مورد تهاجم در سطوح سیاسی، اقتصادی، تولیدی، نظامی، فرهنگی و اجتماعی امکان انجام هرگونه اقدامی به منظور جبران خسارات، تغییر راهبردها و به‌طور کلی واکنش مناسب را از دست داده و در یک چارچوب زمانی فشرده، حوادث مختلف ناگوار و پیچیده‌ای را برای او ایجاد نموده و او را با اضافه‌بار و معماهای عدیده مواجه نماید.

۱ . Infra-Structure

۲ . Population

۳ . Fighting-Mechanism

تهدیدات امنیت ملی

همان‌طور که به نظر استفن والت^۱ مطالعات امنیتی، مطالعه تهدید، استفاده و کنترل نیروی نظامی است (خلیلی پور رکن‌آبادی و نورعلی‌وند، ۱۳۹۱) می‌توان تهدیدات امنیت ملی را نیز با مطالعه امنیت ملی آغاز نمود تا به درک درست مفهوم تهدید دست یافت. از امنیت ملی تعاریف متنوعی ارائه شده است:

سازمان ملل امنیت را چنین تعریف می‌کند: «اینکه کشورها هیچ‌گونه احساس خطر حمله خارجی، فشار سیاسی یا اقتصادی نکنند و بتوانند آزادانه گسترش و توسعه خویش را تعقیب نمایند» (سجادپور و اجتهادی، ۱۳۸۹).

امنیت مهم‌ترین مقوله‌ای است که هر کشور برای توسعه پایدار و اعتلای سیستم دولت-ملت خود یا حتی برای حفظ و نگهداری وضع موجود باید به آن اهتمام هوشمندانه بورزد (اطاعت و نصرتی، ۱۳۹۰: ۶۶) و به سیاست‌گذاری عمومی برای حفظ تمامیت و حیات واحد ملت - کشور از طریق استفاده از قدرت سیاسی، نظامی و اقتصادی و اعمال دیپلماسی در زمان‌های جنگ و صلح اشاره دارد (طاهایی، ۱۳۹۲).

برخی از نظریه‌پردازان، امنیت ملی را معادل با ارزش‌های حیاتی کشور می‌دانند، بدان‌گونه که آرنولد و لفرز^۲ آن را برابر با نبود تهدید برای ارزش‌های اکتسابی می‌داند (خلیلی‌پور رکن‌آبادی و نورعلی‌وند، ۱۳۹۱).

پیترسون^۳ و سبنیوس^۴ با استفاده از تعریف کاربردی شورای امنیت ملی آمریکا، امنیت ملی را حفاظت از جامعه از لطمه خوردن به نهادها و ارزش‌های بنیادی آن تلقی می‌کنند (لطفی، ۱۳۹۰).

امنیت ملی مقوله‌ای ذهنی است زیرا ارتباط مستقیمی با درک و برداشت این یا آن فرد، این یا آن نسل و این یا آن جامعه از امنیت دارد و نیز متأثر از پیش‌فرض‌ها و ایدئولوژی‌هاست

۱ . Stephen Walt

۲ . Wolfers

۳ . Peterson

۴ . Sebenius

(شیهان^۱، ۲۰۰۵).

امنیت ملی برای یک کشور به مفهوم وجود شرایطی است که آن را در مقابل تهدیدات داخلی، خارجی، حوادث طبیعی، مفاسد و آفات اجتماعی محفوظ نگه می‌دارد. در عرصه سیاست و روابط بین‌الملل تهدید هرگونه قصد و نیت حادثه و اقداماتی است که ثبات سیاسی و اقتصادی، منافع حیاتی و امنیت ملی یک کشور را در معرض خطر جدی قرار دهد (اکبری، ۱۳۸۵).

مفهوم تهدید امنیتی در حقیقت رویدادی است که پیامدهای بالقوه منفی برای بقا یا رفاه یک دولت، جامعه یا یک فرد دارد (کراهمان، ۱۳۸۷). تهدید از جنس مخاطره است و معمولاً به هر وضعیتی که امنیت را به مخاطره اندازد تهدید گویند. موضوع تهدید وضعیت، پدیده، فعالیت و رخدادی است که به نظر می‌رسد قابلیت‌های درونی و بیرونی انتقال، پشتیبانی یا ایجاد خطر در موجودیت یا دارایی‌های بازیگر مورد آماج را دارد (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۶). اگر تغییر در داخل سیستم به افزایش قدرت تبدیل شود، به ترمیم امنیت کمک می‌کند؛ اما وقتی تغییر باعث از دست رفتن کنترل بر سیستم می‌شود به ناامنی می‌انجامد (آدمی و همکاران، ۱۳۹۰).

تهدیدات امنیت ملی در حقیقت اقدام یا سلسله رویدادهایی است که به شکل مؤثر و در دوره زمانی نسبتاً کوتاهی خطر افت کیفیت زندگی برای ساکنان یک کشور را پیش آورد و با خطر جدی کاهش طیف خط‌مشی‌هایی که حکومت یک کشور با واحدهای غیر حکومتی خصوصی موجود در یک کشور (اشخاص، گروه‌ها و شرکت‌ها) می‌توانند میان آن‌ها دست به انتخاب زند همراه باشد. کاهش طیف خط‌مشی‌ها را می‌توان کاهش گزینه‌های انتخابی یک کشور در تصمیم‌گیری‌های راهبردی به‌منظور پیشبرد منافع معنا نمود (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۶).

از دهه هشتاد میلادی مفهوم امنیت بین متفکران و تصمیم‌سازان دچار دگرگونی و چرخش از بیرون مرزهای ملی به درون شد و گفتمان مدرن امنیت ملی را پایه‌گذاری کرد؛ در این نگرش: الف) امنیت ملی کاملاً مترادف با امنیت نظامی نیست؛ ب) تهدید نظامی تنها عامل تهدید امنیت ملی نبوده و جزء اولویت‌های اولیه قرار نمی‌گیرد؛ ج) راه مقابله با تهدیدهای امنیت ملی تنها نظامی نیست و در شرایط کنونی، اقتصاد از اهمیت روزافزونی برخوردار است؛ ح) محیط داخلی نسبت به محیط بین‌المللی تأثیر بیشتری بر امنیت یا عدم امنیت کشورها

دارد؛ بنابراین در نگرش نوین، امنیت پایه‌های اجتماعی حکومت عامل اصلی در ملاحظات امنیت ملی کشورهاست. به پیروی از این اصل، تهدید نظامی اساسی‌ترین تهدید بالقوه کشور به‌شمار نمی‌رود بلکه آسیب‌پذیری‌های داخلی و زمینه‌های درونی تهدید مورد توجه جدی حکومت قرار می‌گیرد (زارعی و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۷). در این دیدگاه بیشتر تحلیل‌ها در مورد امنیت به تعیین ضعف‌های ملی که ممکن است توسط دشمن مستمسک قرار گیرند می‌پردازند. هنگامی که این مورد انجام پذیرفت گام بعدی این است که ببینیم این آسیب‌پذیری‌ها تا چه میزان با اقدامات احساسی قابل اجتناب است (لطفی، ۱۳۹۰: ۱۲۴).

در حقیقت برای برقراری امنیت واقعی، مردم ابتدا باید احساس امنیت درونی کنند و این مهم محقق نمی‌شود مگر آنکه همه آحاد جامعه در تحقق امنیت در عرصه‌های مختلف مشارکت داشته باشند (زارعی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۶).

امنیت ملی از مؤلفه‌های متعددی برخوردار است و از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به امنیت نظامی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی اشاره نمود. هرگاه هر یک از مؤلفه‌های یادشده را خطری تهدید نماید در واقع امنیت ملی تهدید شده است زیرا امنیت کلیتی غیرقابل تفکیک است (تهامی، ۱۳۷۶: ۴۴)؛ بنابراین تهدید مؤلفه فرهنگی و اجتماعی ج.ا.ایران به‌عنوان مبنای نظام سیاسی در حقیقت تهدید امنیت ملی کشور خواهد بود.

یکی از موضوعاتی که در بررسی مفهومی ابعاد مختلف تهدید باید مدنظر قرار گیرد مرجع تهدید است. پرسش این است که کدام مرجع را باید در تحلیل امنیت ملی موضوع تهدید دانست؟ فرد، گروه اجتماعی، دولت یا جامعه جهانی؟ در پاسخ باید به این نکته اشاره کرد که چنانچه افراد و گروه‌های اجتماعی در معرض تهدید قرار بگیرند می‌توانند با استفاده از امکانات و قابلیت‌های موجود به‌مثابه تهدیدی برای دولت ظهور کنند و معضل امنیتی آن شوند و دولت به‌عنوان مرجع در معرض تهدیدات گوناگونی است. اگر دولت را همچون بوزان شامل سه جنبه اساسی یعنی ایده، پایگاه مادی و مظاهر نهادینه بدانیم می‌توانیم تهدیدات فراروی آن را نیز بر همین اساس برشماریم (بوزان، ۱۳۷۸: ۸۶-۸۵) ایده دولت موضوعی محوری در امنیت ملی است. عقاید سازمان‌دهنده دولت بارزترین وجه ایده دولت را تشکیل می‌دهند. حتی فرهنگ‌های ملی نیز به‌عنوان پشتوانه ایده دولت در معرض تهدید و آسیب‌پذیری‌اند.

اگر ایده دولت قدرتمند و گسترده باشد، دولت (نوپا) می‌تواند دوران‌های ضعف نهادها را

به راحتی پشت سر بگذارد. درعین حال، چون نهادهای دولت به دلیل موجودیت فیزیکی محسوس تر از ایده دولت هستند، نسبت به تهدیدات فیزیکی نیز بیشتر از ایده‌ها آسیب‌پذیرند. نهادها را می‌توان با زور یا اقدام سیاسی متکی بر ایده‌ها تهدید کرد (ویور دو ویلد، ۱۳۸۶). در بعد پایگاه مادی دولت یا زیرساخت عینی آن یعنی مردم و سرزمین نیز تهدید لزوماً جدی تر و مشهودتر از تصرف یا آسیب‌رساندن به موضوعات غیر محسوسی چون ایده‌ها یا نهادهای دولت است. جنبش تجزیه‌طلب فرصت خوبی برای مداخله خارجی فراهم می‌کند. سرزمین از طریق آسیب یا اشغال تهدید می‌شود. درعین حال، معمولاً تهدید انضمام قلمرو یا آسیب‌رساندن به آن با تهدید مردم همراه است.

روش

پژوهش حاضر از منظر هدف، کاربردی است و از منظر ماهیت و روش، توصیفی از نوع همبستگی به‌شمار می‌رود زیرا تلاش می‌کند تا با استفاده از پرسشنامه، اطلاعات موردنیاز را از وضع موجود نمونه آماری به‌دست آورد. از منظر نوع داده‌های پژوهش، کمی به حساب می‌آید.

از آنجایی که هدف این پژوهش شناسایی کار ویژه‌های تأثیرگذار پدافند غیرعامل بر تهدیدات امنیت ملی و اولویت‌بندی میزان تأثیرگذاری آن‌ها است، ابتدا با انجام مطالعات و بررسی متون علمی به‌گزینش مناسب شاخص‌ها و متغیرهای تأثیرگذار بر آن‌ها پرداخته شد که در نتیجه آن، برای هر یک از سؤالات پرسش‌نامه در مؤلفه‌های: کاهش آسیب‌پذیری گویه‌های (نیروی انسانی، اطلاعات، ارتباطات، زیرساخت)، افزایش بازدارندگی گویه‌های (سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی)، ارتقاء پایداری گویه‌های (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی)، تداوم فعالیت‌های ضروری گویه‌های (سیاسی، اقتصادی، عمومی و سایبری)، تسهیل مدیریت بحران گویه‌های (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی) بر مبنای طیف لیکرت^۱ قرار می‌گیرد.

جامعه آماری مشتمل بر صاحب‌نظران حوزه امنیت شامل ۹۸ نفر از کارشناسان سازمان‌های امنیتی است که مشخصات جمعیت‌شناختی آنان در جدول شماره ۱ آمده است. در پژوهش حاضر، جهت سنجش روایی پرسشنامه محقق ساخته با ۲۰ سؤال بسته، از روش روایی محتوا و سازه استفاده شده است. برای سنجش روایی محتوا، پرسشنامه در اختیار خبرگان قرار

گرفت. خبرگان تحقیق شامل متخصصین نظری و کارشناسان امنیتی بودند که بر اساس نظرات ارائه شده از سوی ایشان، اصلاحات لازم صورت گرفت. برای سنجش روایی سازه از تحلیل عاملی تأییدی و مقدار بار عاملی هر سازه استفاده شد و برای سنجش پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید که نتایج آن در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

جدول شماره ۱: آمار توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی

درصد فراوانی	فراوانی		
۹/۲	۹	۳۵ تا ۳۰	سن
۲۹/۶	۲۹	۴۰ تا ۳۶	
۵۰	۴۹	۴۵ تا ۴۱	
۱۱/۲	۱۱	۵۰ تا ۴۶	
۲۱/۴	۲۱	دانشجوی مقطع ارشد	تحصیلات
۶۱/۲	۶۰	کارشناس ارشد	
۵/۱	۵	دانشجوی دکترا	
۱۲/۲	۱۲	دکترا	
۸/۲	۸	۱۵ تا ۱۰	تجربه کار امنیتی
۱۵/۳	۱۵	۲۰ تا ۱۶	
۳۷/۸	۳۷	۲۵ تا ۲۱	
۳۸/۷	۳۸	۳۰ تا ۲۶	

جدول شماره ۲: روایی و پایایی پرسشنامه

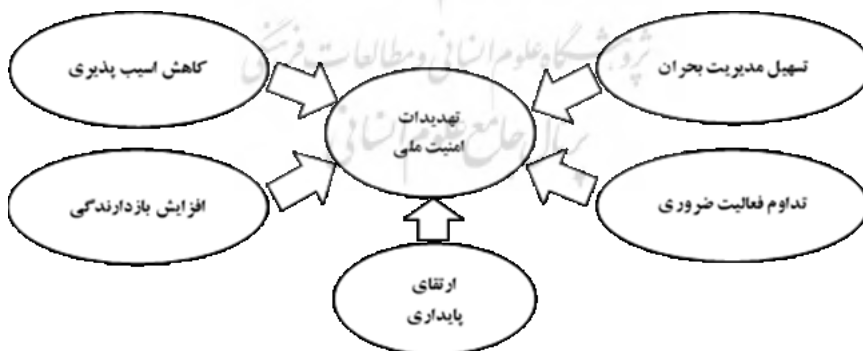
متغیر	گویه	بارعاملی بزرگ‌تر از ۰/۴	AVE بزرگ‌تر از ۰/۵	آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰/۷	CR بزرگ‌تر از ۰/۷
افزایش بازدارندگی	Q۱	۰/۷۹۲	۰/۵۸۲	۰/۷۵۲۴	۰/۸۲۶۶
	Q۲	۰/۸۸۹			
	Q۳	۰/۸۶۶			
	Q۴	۰/۷۴۵			
کاهش آسیب‌پذیری	Q۵	۰/۷۲۳	۰/۶۱۰	۰/۷۴۳۲	۰/۸۳۸۸
	Q۶	۰/۶۹۸			
	Q۷	۰/۷۱۸			
	Q۸	۰/۷۳۴			

۰/۸۴۳۹	۰/۷۶۸۱	۰/۵۴۷	۰/۷۷۹	Q۹	تداوم فعالیت‌های ضروری
			۰/۸۰۶	Q۱۰	
			۰/۷۷۴	Q۱۱	
			۰/۷۷۸	Q۱۲	
۰/۸۳۹۲	۰/۸۱۰۲	۰/۵۸۹	۰/۶۵۲	Q۱۳	ارتقای پایداری ملی
			۰/۶۹۴	Q۱۴	
			۰/۸۵۲	Q۱۵	
			۰/۶۶۸	Q۱۶	
۰/۸۷۵۴	۰/۷۹۵۱	۰/۶۲۷	۰/۷۱۲	Q۱۷	تسهیل مدیریت بحران
			۰/۷۲۶	Q۱۸	
			۰/۶۹۸	Q۱۹	
			۰/۷۴۱	Q۲۰	

همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌گردد بارهای عاملی تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۴ است. در نتیجه در مدل کلی هیچ‌یک از سؤالات حذف نمی‌شوند. با توجه به اینکه ضریب آلفای کرونباخ گویه‌های موردسنجش در هر یک از متغیرهای موردبررسی بالاتر از ۰/۷ است، می‌توان نتیجه گرفت که پایایی پرسشنامه در سطح خوبی قرار داشته و مورد تأیید است.

یافته‌های پژوهش

ابتدا یک مدل مفهومی با توجه به متغیرهای تحقیق طراحی گردید که در شکل شماره ۱ آمده است.

شکل شماره ۱: مدل مفهومی پژوهش

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شده است. بررسی مدل‌های معادلات ساختاری از دو مرحله اصلی تشکیل شده است؛ مرحله اول، بررسی

برازش مدل و مرحله دوم، تعیین میزان تأثیر متغیرها بر یکدیگر است.

الف) برازش مدل اندازه‌گیری

در این پژوهش از روش حداقل مربعات جزئی توسط نرم‌افزار پی.ال.اس و رویه هالاند (۱۹۹۹) به منظور بررسی مدل‌های اندازه‌گیری، ساختاری و اثر متغیرها استفاده شده است. از طریق مدل‌یابی پی.ال.اس می‌توان ضرایب رگرسیون استاندارد را برای مسیرها، ضرایب تعیین را برای متغیرهای درونی و اندازه شاخص‌ها را برای مدل مفهومی به دست آورد. لیکن پی.ال.اس جایگزینی مناسب برای روش‌های تشریح کوواریانس همچون لیزرل و ایموس است (هالاند، ۱۹۹۹). در واقع، روش پی.ال.اس یکی از تکنیک‌های چندمتغیره آماری است که برخلاف وجود محدودیت‌هایی مانند ناشناخته بودن نوع توزیع متغیرها، کم بودن حجم نمونه و وجود همبستگی میان متغیرهای مستقل که در روش‌های رگرسیونی و معادلات ساختاری لازم به رعایت بودند می‌تواند مدل‌هایی را با چند متغیر مستقل و وابسته برازش کند.

برازش یک مدل اندازه‌گیری مربوط به بخشی از مدل کلی می‌شود که دربرگیرنده یک متغیر همراه با سؤالات آن متغیر است. برای برازش مدل‌های اندازه‌گیری در روش حداقل مربعات جزئی سه مورد استفاده می‌شود: پایایی شاخص، روایی همگرا و روایی واگرا (هالاند، ۲۰۱۵). پایایی شاخص توسط دو معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی و روایی همگرا توسط میانگین واریانس استخراج شده و بارهای عاملی و روایی واگرا، مقدار جذر میانگین واریانس استخراج شده متغیرهای مکنون سنجیده می‌شوند. آلفای کرونباخ معیاری کلاسیک برای سنجش پایایی و سنجش پایایی مناسب برای ارزیابی پایداری درونی (سازگاری درونی) محسوب می‌شود. مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ بیانگر پایایی قابل قبول است. هر چند موس و همکاران (۱۹۹۸) در مورد متغیرهایی با تعداد سؤالات اندک مقدار ۰/۶ را به عنوان سرحد ضریب آلفای کرونباخ معرفی کرده‌اند. بر اساس نتایج ارائه شده در جدول شماره ۱ مقادیر آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرها از مقدار ۰/۷ بیشتر بوده و بیانگر پایایی قابل قبول است. از آنجایی که معیار آلفای کرونباخ یک معیار سنتی برای تعیین پایایی سازه‌ها است، روش حداقل مربعات جزئی معیار مدرن‌تری به نام پایایی ترکیبی به کار می‌برد. این معیار توسط ورتس و همکاران (۱۹۷۴) معرفی شد.

در صورتی که مقدار آن برای هر سازه بالای ۰/۷ (نونالی^۱، ۱۹۹۴) شود نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل‌های اندازه‌گیری دارد. شایان ذکر است که معیار پایایی ترکیبی در مدل سازی معادلات ساختاری معیار بهتری از آلفای کرونباخ به شمار می‌رود (وینزی و همکاران، ۲۰۱۰). با عنایت به موارد فوق و با توجه به جدول شماره ۱ که مقدار تمامی متغیرها بیش از ۰/۷ هستند، برازش مناسب مدل‌های اندازه‌گیری تأیید می‌شود.

بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند که اگر این مقدار برابر یا بیشتر از مقدار ۰/۴ شود مؤید این مطلب است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و پایایی در مورد آن مدل قابل قبول است. هرچند برخی نویسندگان مثل ریوارد و هاف (۱۹۹۸) عدد ۰/۵ را به عنوان مقدار ملاک بارهای عاملی ذکر نموده‌اند. با توجه به جدول شماره ۲ مقادیر بارهای عاملی تمامی گویه‌ها بیش از ۰/۵ است. در نتیجه پایایی مدل از هر نظر مورد تأیید قرار گرفته است.

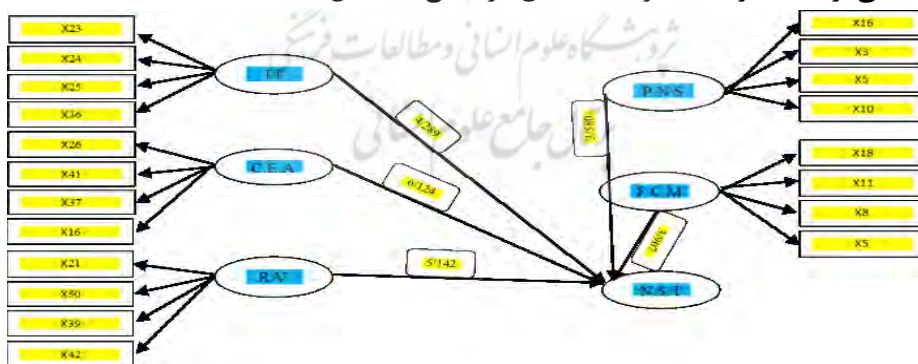
روایی همگرا معیار دیگری است که برای برازش مدل‌های اندازه‌گیری در روش حداقل مربعات جزیی به کار برده می‌شود. معیار میانگین واریانس استخراج شده نشان‌دهنده میانگین واریانس به اشتراک گذاشته شده بین هر سازه با شاخص‌های خود است. به بیان ساده‌تر میانگین استخراج شده میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود را نشان می‌دهد که هرچه این همبستگی بیشتر باشد، برازش نیز بیشتر است (برکلی و همکاران، ۱۹۹۵). فورنل و لارکر (۱۹۸۱) معیار میانگین واریانس استخراج شده را برای سنجش روایی همگرا معرفی و مقدار بحرانی را عدد (۰/۵) بیان داشتند؛ بدین معنی که مقدار میانگین واریانس استخراج شده بالای ۰/۵ روایی همگرای قابل قبول را نشان می‌دهند (هالند، ۲۰۱۵). با توجه به موارد گفته شده و آنچه در جدول شماره ۳ آمده مشاهده می‌گردد که میزان AVE و CR (روایی همگرا) برای تمامی متغیرها به ترتیب بیش از ۰/۵ و ۰/۷ است که بیانگر آن است که ابزار اندازه‌گیری به خوبی می‌تواند متغیرهای مکنون (مستقل و وابسته) پژوهش را اندازه‌گیری و ارزیابی نماید.

جدول شماره ۳: روایی و پایایی پرسشنامه

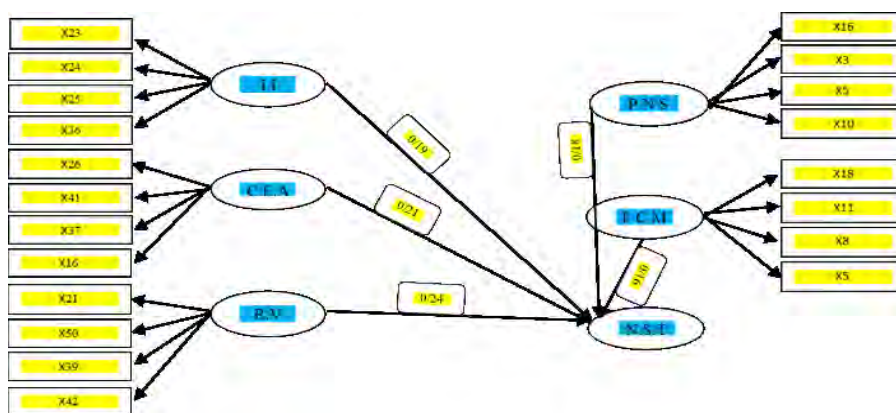
پایایی (آلفای کرونباخ)	روایی همگرا		روایی همگرا (CR)
	میانگین واریانس (AVE)	میانگین واریانس (AVE)	
۰/۷۵۲۴	۰/۶۸۳	۰/۵۸۲	افزایش بازدارندگی
۰/۷۴۳۲	۰/۷۷۱	۰/۶۱۰	کاهش آسیب‌پذیری
۰/۷۶۸۱	۰/۶۰۱	۰/۵۴۷	تداوم فعالیت‌های ضروری
۰/۸۱۰۲	۰/۷۰۱	۰/۵۸۹	ارتقای پایداری ملی
۰/۷۹۵۱	۰/۸۲۱	۰/۶۲۷	تداوم فعالیت‌های ضروری

(ب) آزمون تأثیر متغیرها

مرحله دوم از معادلات ساختاری آزمون تأثیر متغیرها است. به منظور آزمون تأثیر ابتدا مقدار ضرایب معناداری Z (t-value) با مقدار جدول (۱/۹۶) مقایسه شده است؛ اگر بزرگ‌تر بود تأثیرات تأیید می‌شود و برعکس. ضرایب مسیر نیز میزان همبستگی متغیرها را نشان می‌دهند. اگر این مقدار بین ۰/۱ تا ۰/۳ باشد همبستگی ضعیف، بین ۰/۴ تا ۰/۶ همبستگی متوسط و بیشتر از ۰/۶ نشان‌دهنده همبستگی قوی و بالا است. خروجی‌های حاصل از نرم‌افزار در شکل‌های شماره ۱ و ۲ مقدار معناداری t و ضریب مسیر را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه مقدار معناداری t آماری در سطح اطمینان ۹۵٪ در خارج از فاصله ۱/۹۶ و -۱/۹۶ است، حاکی از تأیید اثرات متغیرهای تحقیق در سطح اطمینان ۹۵٪ است.

شکل شماره ۲: مدل پژوهش با ضرایب معناداری Z (t-value)

شکل شماره ۳: مدل مفهومی تدوین شده (دیاگرام مسیر)

با توجه به شکل شماره ۲ مشاهده می‌شود که در مدل پژوهش ضریب تمامی مسیرها بزرگ‌تر از ۱/۹۶ است که این معنادار بودن روابط میان شاخص‌ها و سازه‌ها و روابط میان سازه‌ها را نشان می‌دهد.

با توجه به شکل شماره ۳ مشاهده می‌شود که ضریب مسیر برای تمامی متغیرهای مستقل و وابسته عددی مثبت و بین ۱ و ۱- بوده است؛ بنابراین بین متغیرهای مستقل و وابسته یک رابطه خطی و مثبت وجود دارد. با توجه به ضرایب مسیر به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که کاهش آسیب‌پذیری با ضریب مسیر ۰/۲۴ بیشترین تأثیر را در مقابله با تهدیدات امنیت ملی داشته و متغیر تسهیل مدیریت بحران با ضریب مسیر ۰/۱۶ کمترین تأثیر را در مقابله با تهدیدات امنیت ملی دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

وقوع انقلاب اسلامی و کاهش منافی که به واسطه تغییر رویکرد نظام سیاسی در جمهوری اسلامی ایران از کشوری با وابستگی سیاسی- اقتصادی به غرب به کشوری مستقل متوجه غرب و سردمدار آن ایالات متحده نمود، دشمنان را بر آن داشت تا با استفاده از ابزارهای مختلف فناوری و اجتماعی و سرمایه‌گذاری‌های هنگفت مالی به‌طور مستقیم و با استفاده از هم‌پیمانان منطقه‌ای خود تهدیدات مختلفی را متوجه نظام اسلامی نمایند که برآیند این تهدیدات را می‌توان متوجه امنیت ملی دانست. این افزایش سرمایه‌گذاری غرب برای تهدید امنیت ملی

ج. ایران و در کنار آن هزینه بالای مقابله با این تهدیدات همراه با کاهش منابع درآمدی کشور به واسطه تحریم‌های اقتصادی غرب، بهره‌گیری از ابزارها و روش‌های کم‌هزینه‌تر برای مقابله با تهدیدات امنیت ملی را ضروری می‌نماید تا با استفاده از روش‌های علمی و فنون جدید هزینه مقابله با این تهدیدات را کاهش داده و با سهولت بیشتری منابع اقتصادی کشور صرف توسعه پایدار کشور و در نتیجه الگوسازی از نظام اسلامی جمهوری اسلامی ایران گردد چراکه در غیر این صورت هزینه بالای مقابله با تهدیدات امنیتی در کنار مسائل موجود در تأمین منابع برای فعالیت‌های توسعه‌ای، کشور را علاوه بر مشکلات امنیتی با کاهش منابع مواجه خواهد ساخت.

این تحقیق با رویکرد سازه‌انگارانه به امنیت ملی به بررسی تأثیر کار ویژه‌های پدافند غیرعامل بر مقابله با تهدیدات امنیت ملی پرداخته و پس از بررسی نظرات کارشناسان امنیتی آشنا به مفاهیم تحقیق به این نتیجه دست یافته است که کار ویژه‌های پدافند غیرعامل شامل افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری‌ها، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابله با تهدیدات امنیت ملی مؤثر هستند؛ به عبارتی فرضیه اصلی تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد؛ اما پس از تحلیل داده‌ها مشخص شد برخلاف نظریه مطرح شده «تسهیل مدیریت بحران» مؤثرترین کارکرد در مقابله با تهدیدات امنیت ملی نیست و فرضیه فرعی تحقیق رد می‌شود و از میان همه کارکردهای پدافند غیرعامل «کاهش آسیب‌پذیری‌ها» تأثیر بیشتری نسبت به دیگر کارکردها دارد که بیانگر نیاز به اقدامات بلندمدت و توجه به نیازهای حیاتی، افزایش ظرفیت پاسخگویی به تهدیدات و همچنین ایجاد افزایش قابلیت اداره و مدیریت حوادث کشور برای مقابله با تهدیدات احتمالی در آینده است.

نکته قابل تأمل درباره تهدیدات امنیت ملی آن است که کنترل آسیب‌پذیری‌ها توسط دولت آسان‌تر از تأثیرگذاری بر تهدیدات است چراکه عملکرد داخلی دولت‌ها نقش مهمی در زمینه‌سازی برای آسیب‌پذیری‌ها دارد ولی این به معنی بی‌تأثیر بودن پرداختن به تهدیدات نیست چراکه بین تهدید و آسیب رابطه‌ای تنگاتنگ وجود دارد و دولت‌ها می‌توانند با تفکیک تهدیدها از آسیب‌پذیری‌ها، به‌عنوان تقسیمی مهم در سیاست امنیتی، ناامنی یا آسیب‌پذیری را کاهش داده یا از دامنه تهدیدها کاسته و از وقوع آن‌ها جلوگیری کنند.

در مقایسه نتایج به دست آمده از این تحقیق با تحقیقات پیشین می‌توان به وجوه تفاوت و شباهه مختلفی دست یافت؛ تأیید تأثیر کارکرد «تسهیل مدیریت بحران» بر امنیت ملی

نشان‌دهنده همسویی نتیجه این بخش تحقیق با نتیجه تحقیقات کریم‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) و پورنقدی و اصلانی (۱۳۹۵) است که به تأیید رابطه پدافند غیرعامل و مدیریت بحران دست یافته‌اند. نتایج تحقیق ذوالفقاری (۱۳۹۰) که رابطه فرهنگ پدافند غیرعامل و امنیت و همچنین تحقیق خورشیدی و همکاران (۱۳۹۲) که رابطه چهار عامل آموزش همگانی، مشارکت عمومی، تعامل با رسانه و فعالیت علمی-اجتماعی را با امنیت ملی تأیید می‌نمایند مشابهت زیادی با مؤلفه‌های کارکرد «پایداری ملی» دارند که در این تحقیق رابطه آن با مقابله با تهدیدات امنیت ملی تأیید شده است. تحقیق احمدی مقدم و همکارانش (۱۴۰۲) نیز به مؤلفه‌هایی چون تأمین امنیت، حفظ سرمایه اجتماعی و پاسخگویی به نیازها رسیده‌اند که می‌توان آن را تأیید مؤلفه‌ها کارکرد «تداوم فعالیت‌های ضروری» در این تحقیق دانست. در تحقیق مهری (۱۳۸۹) نیز تأثیر پدافند غیرعامل بر امنیت ملی تأیید شده ولی به جای کارکردها، اصول پدافند غیرعامل را مورد توجه قرار داده‌اند. از بین تحقیقات مختلف نیز تحقیقات فلاح‌تبار و حسینی امینی (۱۳۹۶) و عبدالله‌زاده (۱۳۹۹) نیز هرچند به پدافند غیرعامل و امنیت ملی در سطوح مختلف پرداخته‌اند اما نگاهی مهندسی و سخت‌افزاری به پدافند غیرعامل داشته‌اند و از نظر روش‌شناسی متفاوت با این تحقیق هستند.

اما همه تحقیقاتی که به بررسی رابطه دو متغیر پدافند غیرعامل و امنیت ملی پرداخته‌اند همچون این تحقیق با محدودیت‌هایی مانند گستردگی مفهوم امنیت ملی و دشواری سنجش آن، نو بودن علم پدافند غیرعامل و پایین بودن سطح آشنایی با آن و... مواجه هستند که در بررسی تحقیقات مختلف می‌توان به آن پی برد. باین حال در راستای یافته‌های این پژوهش که موثرترین کار ویژه را «کاهش آسیب‌پذیری‌ها» شناسایی نموده است می‌توان از پیشنهاد‌های زیر بهره گرفت:

۱. تقویت زیرساخت‌های مشارکت اجتماعی و اقتصادی مردم همچون رسانه‌ها.
۲. ارتقاء خودباوری در بین نسل جوان با استفاده از مراکز آموزشی.
۳. شناسایی ظرفیت‌های فرهنگی-اجتماعی کشور توسط مراکز علمی و تحقیقاتی.
۴. تقویت نقش خانواده‌ها در آموزش ابتدایی نسل آتی.

منابع:

- احمدی مقدم، اسماعیل و حسین حسینی و حمید فروزان و پرویز طهماسبی. (۱۴۰۲). «ارائه الگوی راهبردی پدافند غیرعامل مردم محور در مقابله با جنگ نرم دشمن»، مطالعات دفاعی استراتژیک، سال ۲۱، شماره ۹۳، صص ۱۴۷-۱۶۸.
- اطاعت، جواد و حمیدرضا نصرتی. (۱۳۹۰). «نفث، ژئواکونومیک و امنیت ملی ایران»، فضای جغرافیایی، سال یازدهم، شماره ۳۶، صص ۶۵-۱۰۲.
- اکبری، عباس. (۱۳۸۵). پدافند غیرعامل: آشنایی با اقدامات کشورها، تهران: معاونت پدافند غیرعامل قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیا (ص).
- آدمی، علی و مهدی خضریان و هادی عباسزاده و مهدی یزدان‌پناه. (۱۳۹۰). «الزامات گذار به امنیت ملی پایدار»، دانش سیاسی، سال هفتم، شماره دوم، پیاپی ۱، صص ۵-۲۷.
- آقابابایی، محمود و مجید حبیبی دهکردی (بهار ۱۳۹۷)، «ارزیابی پدافند غیرعامل با رویکرد امنیت ملی»، دانش انتظامی چهارم‌حال و بختیاری، سال ششم، شماره بیست و یکم، صص ۱۵-۳۲.
- باهوش فاردقی، محمود. (تابستان ۱۳۹۶). «بررسی مفهوم یا استعاره امنیت ملی در نظریه سازه انگاری»، نشریه سیاست (دانشگاه تربیت مدرس)، شماره ۱، صص ۱۰۱-۱۱۲.
- برزگر، ابراهیم و محسن لعل علیزاده. (۱۳۹۰). «جنگ نرم، بازی‌های رایان‌های اسلام‌ستیز و پدافند غیرعامل»، مطالعات قدرت نرم، سال اول، شماره اول، صص ۹۳-۱۱۷.
- بوزان، باری. (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس، ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- پورنقدی، بهزاد و مسعود اصلانی. (۱۳۹۵). «بررسی معیارها و شاخص‌های امنیت‌ساز پدافند غیرعامل در زمان جنگ و بحران»، پدافند غیرعامل و امنیت، سال پنجم، شماره ۱۴، صص ۹۹-۱۲۲.
- تهامی، سیدمجتبی. (۱۳۷۶). امنیت ملی؛ دکترین و سیاست‌های دفاعی و امنیتی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- جبلی، مهدی و مهدی بیگدلو. (۱۳۸۸). مبانی براندازی و ضدبراندازی، تهران: دانشکده فارابی
- جلالی‌فراهانی، غلامرضا (۱۳۹۰)، مبانی نظری پدافند غیرعامل با رویکرد تهدیدات جدید، تهران: پژوهشکده مستقل پدافند غیرعامل دانشگاه جامع امام حسین (ع)
- حسینی، سیدبهشید و محدثه قدیری. (۱۳۹۵). «رهیافت نوین ارتقاء سطح امنیت شهر تهران با رویکرد پدافند غیرعامل»، تحقیقات جغرافیایی، سال سی و یکم، شماره چهارم، شماره پیاپی ۱۲۳، صص ۴۵-۵۹.
- خلیلی پور رکن‌آبادی، علی و یاسر نورعلی‌وند. (۱۳۹۱). «تهدیدات سایبری و تأثیر آن بر امنیت

- ملی»، مطالعات راهبردی، سال پانزدهم، شماره دوم، شماره مسلسل ۵۶، صص ۱۶۷-۱۹۶.
- خورشیدی، عباس و علی قنبری و قادر زارع مهدوی. (۱۳۹۲). «تأثیر اقدامات پدافند غیرعامل بر امنیت اجتماعی تهران بزرگ (با تأکید بر ماموریت معاونت اجتماعی ناجا)»، انتظام اجتماعی، شماره ۷، صص ۴۳-۶۷.
 - ذوالفقاری، علی. (۱۳۹۰). «توسعه فرهنگ پدافند غیرعامل در امنیت کشور»، علوم و فنون نظامی، سال هشتم، شماره ۲۰، صص ۷-۳۱.
 - رستمی، محمود. (۱۳۷۸). فرهنگ واژه‌های نظامی، تهران: ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران.
 - رضانی، مهدی. (۱۳۸۷). «استتار در نبردهای زمینی آینده»، همایش سراسری هسته رزم زمینی، تهران: پژوهشکده علوم و فناوری مهمام.
 - زارعی، بهادر و کیومرث یزدان‌پناه و علی زینی‌وند. (۱۳۹۲). «بررسی گفتمان‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره ۱، صص ۴۵-۶۴.
 - سامانی‌پور، فرزانه و کیا بزرگمهر و مهرداد رضانیپور و آمنه حقزاد. (۱۴۰۲). «تدوین مؤلفه‌های کلیدی پدافند غیرعامل متناسب با تهدیدهای دوفضایی کلانشهر تهران»، اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، شماره ۱۳، صص ۷۸-۹۰.
 - سجادی‌پور، سید محمدکاظم و اجتهادی، سعیده. (۱۳۸۹). «نگرش امنیتی غرب و تهدیدات بین‌المللی پس از جنگ سرد؛ مطالعه موردی برنامه هسته ای جمهوری اسلامی ایران»، دانش سیاسی، سال ششم، شماره اول، صص ۲۵-۵۹.
 - طاهایی، سیدجواد. (۱۳۹۲). «نقد نظریه امنیت ملی»، روابط خارجی، سال پنجم، شماره اول، صص ۲۳۵-۲۶۱.
 - طباطبایی، سید ابوالقاسم. (۱۳۸۱). «مرور اجمالی دفاع غیرعامل»، مهندسی سنگر، شماره ۷.
 - عبدالله‌خانی، علی. (۱۳۸۳). نظریه‌های امنیت، تهران: موسسه ابرار معاصر.
 - عبدالله‌خانی، علی. (۱۳۸۶). جنگ نرم ۳؛ نبرد در عصر اطلاعات، تهران: موسسه ابرار معاصر.
 - عبداله‌زاده‌فرد، علیرضا. (۱۳۹۹). «جستاری بر نقش و جایگاه امنیت شهری در پدافند غیرعامل (مورد: شهر شیراز)»، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۱۱، شماره ۴۰، صص ۱۸۹-۲۰۰.
 - فلاح‌تبار، نصرالله و حسن حسینی امینی. (۱۳۹۶). «پدافند غیرعامل رمز ایجاد امنیت در گستره شهرها و روستاهای کشور (با تأکید بر معماری شهری و روستایی)»، جغرافیا، سال پانزدهم، شماره ۵۴، صص ۳۰۵-۳۱۶.
 - کراهمان، الکه. (۱۳۸۷). تهدیدات و بازیگران جدید در امنیت بین‌الملل، ترجمه: گروهی از مترجمان، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

- کریمزاده، منصور و فردوس منتظرالظهور و حجت‌الله مرادی پردنجانی. (۱۳۹۵). «بررسی رابطه بین پدافند غیرعامل و مدیریت بحران»، دانش انتظامی چهارم‌حال و بختیاری، سال چهارم، شماره سیزده، صص ۴۱-۶۲.
 - لطفی، حیدر، محمدحسن نامی، جعفر حسن‌پور، حمید بحیرایی. (۱۳۹۰). «امنیت زیست‌محیطی و سیاستگذاری امنیت ملی»، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال سوم، شماره چهارم، صص ۱۲۱-۱۴۴.
 - مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۵)، «نظریه نظام جهانی؛ توانمندی‌ها و محدودیت‌های دیدگاه رادیکال»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۷۱، صص ۲۵۳-۲۷۶.
 - ملکی، کیومرث و اسماعیل علی اکبری و اقبال پاهکیده و بهناز پورخداداد. (۱۳۹۵). «مراکز تهدیدپذیر استان کرمانشاه و ملاحظات پدافند غیرعامل با رویکردی بر نظریه پنج حلقه واردن»، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، سال ۴، شماره ۱۳، صص ۱۶۸-۱۴۷.
 - موحدی‌نیا، جعفر. (۱۳۸۵). مفاهیم نظری و عملی دفاع غیرعامل، تهران: معاونت آموزش و نیروی انسانی ستاد مشترک سپاه، مرکز برنامه‌ریزی و تالیف کتاب‌های درسی.
 - مهری، عباس. (۱۳۸۹). «نقش عوامل و مؤلفه‌های پدافند غیرعامل در امنیت کشور»، سیاست دفاعی، سال ۱۸، شماره ۷۰، صص ۱۱۹-۱۶۳.
 - نباتی، عزت‌الله. (۱۳۸۶). پدافند غیرعامل، تهران: مرکز آموزشی و پژوهشی شهید صیاد شیرازی
 - نوروزی، محمدتقی. (۱۳۸۵). فرهنگ دفاعی - امنیتی، تهران: سنا.
 - نیازی‌تبار، حسن. (۱۳۸۷). پدافند غیرعامل و تسلیحات کشتار جمعی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
 - نیکوگفتارصفا، حمیدرضا و علی ردادی. (۱۳۹۴). «تحلیل راهبردی تحریم‌های تحمیلی بر جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال ۱۸، شماره ۶۶، صص ۹۶-۷۵.
 - ویور، اولی؛ دوویلده، پاپ. (۱۳۸۶). چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت، ترجمه علیرضا طیب؛ تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
-
- Calvo-Mora, A., Leal, A. and Roldán, J.L., (۲۰۰۵). Relationships between the EFQM model criteria: A study in Spanish universities. Total Quality Management & Business Excellence, ۱۶(۶), ۷۴۱-۷۷۰. DOI: ۱۰.۱۰۸۰/۱۴۷۸۳۳۶۰۵۰۰۰۷۷۷۰۸.
 - Hulland, John. Scott A. Thompson and Keith Marion Smith (۲۰۱۵), 'Expiring Uncharted Waters; Use of Psychological Ownership Theory in Marketing,'

Journal of marketing Theory and Practice, ۲۳(۲), ۱۴۰- ۱۴۷.

- Ong, M.H.A. and Puteh, F., (۲۰۱۷). Quantitative data analysis: Choosing between SPSS, PLS and AMOS in social science research. International Interdisciplinary Journal of Scientific Research, ۳(۱): ۱۴-۲۵.
- Sheehan, Michael. (۲۰۰۵) International Security: An Analytical Survey. Boulder: Lynne Reiner Publishers Co.
- Warden, J. A. (۱۹۹۵). Enemy as a System, Airpower Journal, spring (۹): ۴۰-۵۵.

